

Inhoud

- [Boommarteronderzoek met behulp van fotovallen](#)
- [Oost-Vlaamse boommarter krijgt zender om](#)
- [Opnieuw een boommarter doodgereden in Oost-Vlaanderen](#)
- [Resultaten fotovalsessies 2010: opnieuw boommarter\(s\) geflitst!](#)
- [Das gevonden in Aarschot](#)
- [Wasbeer zoekt vinder!](#)

Boommarteronderzoek met behulp van fotovallen

Het verzamelen van verkeersslachtoffers en het uitvoeren van autopsies is een zeer efficiënte methode om zicht te krijgen op de populatietoestand van schuwe en overwegend nachttactieve roofdieren zoals marterachtigen. Zo werden sinds eind jaren '90 door het marternetwerk 1730 bunzings, 980 steenmarters en 550 dassen ingezameld, tegenover slechts 11 boommarters. Dat boommarters in Vlaanderen uiterst zeldzaam zijn is meteen wel overduidelijk. Uit autopsie van de verkeersslachtoffers blijkt bovendien dat het merendeel van deze marters (8 van de 11) jonge mannetjes zijn, die zich in de dispersiefase van hun leven bevinden. Dit betekent dat de vindplaatsen best mogelijk helemaal toevallig zijn en de marters misschien heel ver van hun geboorteplek overreden werden. Een treffend voorbeeld hiervan betreft de boommarter die in 1999 werd ingezameld even ten noorden van Kortrijk in Hulste (West-Vlaanderen), een dichtbevolkte, bosloze streek met intensieve landbouw.

Zichtwaarnemingen van boommarters zijn zeer zeldzaam en bovendien uiterst moeilijk te beoordelen. Voor een dermate zeldzame soort als de boommarter volstaat louter wachten op verkeersslachtoffers of toevallige zichtwaarnemingen dus niet.

Omdat in het kader van de Europese Habitatrichtlijn een zesjaarlijkse rapportering over de populatietoestand van specifieke soorten – waaronder de boommarter – verplicht is, zijn we gestart met een aanvullende techniek: het gebruik van fotovallen in combinatie met lokstoffen. Deze camera's reageren automatisch bij passage van een dier voor de lens.

Het systematisch afscannen van Vlaanderen is een project van lange duur. In elke regio met potentieel boommarterbiotoop worden een aantal 'goede' gebieden aangedaan waar gedurende minstens een maand zowat 1 camera per vierkante kilometer ingezet wordt. Deze gebieden worden niet 'blind' volgens een bepaald geografisch referentiekader aangedaan. We laten ons welwillend leiden door voorkennis of vermoeden van voorkomen, zowel op basis van historische als recente – mogelijke – waarnemingen.

Enthousiaste terreinbeheerders nemen soms zelf contact op met ons om een aantal camera's in hun gebieden te installeren.

Deze techniek is echter niet onfeilbaar: het is niet omdat er geen boommarter gefotografeerd werd in een bepaald gebied dat de soort er niet voorkomt. De techniek werkt namelijk enkel op basis van positief bewijs. Omgekeerd, indien 1 individu eenmalig gefotografeerd wordt, betekent dit nog niet dat boommarters zich ook effectief gevestigd hebben in dat gebied. De marter op de foto kan evengoed een zwerver zijn die zich slechts tijdelijk in het gebied ophoudt. In het allerbeste geval zijn er in de zomer 2 of 3 dieren samen op de foto te zien: dan hebben we te maken met jongen en dus voortplanting. Maar een foto van 1 dier is hoe dan ook een zekere 'waarneming' en zoals eerder gesteld zijn zichtwaarnemingen van derden vaak moeilijk te beoordelen (kans op verwarring met steenmarter is zeer groot!).

In het voorjaar van 2009 stonden onze camera's in de Voerstreek (Limburg) met een specifieke lokstof voor lynx, gecombineerd met marterlokstof. De lynx liet zich helaas niet zien maar we hebben toen wel een boommarter kunnen 'flitsen'. Betrouwbare waarnemingen van boommarters in de Voerstreek dateren al van de vroege jaren '80! Toch kunnen we met dit nieuwe gegeven (nog) niet met zekerheid zeggen of boommarters zich daar ook effectief voortplanten.

Boom-marter in Voeren (2009)

Een fotovalopname van 1 dier kan ook helpen om de puzzel te vervolledigen, zeker als in hetzelfde gebied ook nog eens verkeersslachtoffers gevonden worden. Historische en recente zichtwaarnemingen kunnen op die manier ook 'opgewaardeerd' worden. Dit was het geval in de streek van Kalmthout en Brecht (Antwerpen), waar we, in de winter van 2008-2009 uiteindelijk zekerheid kregen over het bestaan van een tweede vestigingslocatie in Vlaanderen. Rond 1970 was er al sprake van een nestboom in het complex van de Kalmthoutse heide. In augustus 2005 werd in hetzelfde gebied een zekere zichtwaarneming gedaan en in mei 2007 werd in een aanpalende villawijk een aangereden (maar nog levend) jong mannetje gevonden – en een poos later terug vrijgelaten. Later, in oktober 2008, kregen we ook een jong wijfje binnen, als verkeersslachtoffer gesneuveld in Brecht. Meer dan waarschijnlijk ging het hier om een 'lokaal dier', gezien wijfjes zich in de regel minder of minder ver verplaatsen. In de winter van 2008-2009 werden de camera's ingezet op het Groot Schietveld, met een mooie foto van een boommarter tot gevolg! Ongeveer gelijktijdig werd in diezelfde omgeving nog een betrouwbare zichtwaarneming gedaan.

Boommarter in Brecht (2009)

Naast het hierboven beschreven gebruik van fotovallen bij wijze van 'detectie', zetten we de fotovallen ook in om gekende boommarterpopulaties op te volgen en voortplanting te registreren. Dit hebben we de voorbije 2 jaar met succes gedaan in de omgeving van Sinaai (Oost-Vlaanderen), uiteindelijk resulterend in de vangst en het zenderen van een marter (zie verder in deze nieuwsbrief). Het is de bedoeling om de komende jaren ook in de andere gebieden waar boommarter gedetecteerd werd verder onderzoek te doen naar eventuele voortplanting.

Boommarter in Sinaai (2008)

In deze en volgende edities van Marternieuws zullen we telkens een overzichtje brengen van een aantal bijzondere of leuke opnames van de fotovalsessies, met vanzelfsprekend aandacht voor gefotografeerde boommarters!

Oost-Vlaamse boomarter krijgt zender om

De omgeving van het bosreservaat 'De Heirnisse' in Sinaai was de eerste plaats in Vlaanderen waar met zekerheid voortplanting van boommarters werd vastgesteld. In juli 2000 werd een eerstejaarsmannetje dood gevonden op de weg die het bosreservaat en de percelen van vzw Durme (reservaat De Fondatie) van elkaar scheidt. In juni 2004 sneuvelde op diezelfde weg een zogend wijfje, kort nadien werden er jongen gefilmd door Paul Vercauteren.

Sindsdien houden we er de vinger aan de pols, en vanaf het najaar van 2008 zijn we gestart met intensief fotovalonderzoek in het gebied. Het werken met fotovalen in gebieden waarvan we met zekerheid weten dat er een populatie aanwezig is, heeft tot doel een zicht te krijgen op de aantallen (herkenning van individuele dieren via keelvlak) en voortplanting (aanwezigheid van jongen).

Zo brachten de fotovalen aan het licht dat boommarters zich in 2009 met succes voortgeplant hebben in het gebied, en in de zomer minstens 4 dieren aanwezig waren: een ouderpaar met minstens 2 jongen. De jongen lieten zich, in tegenstelling tot de volwassen dieren, uitgebreid fotograferen bij een voederplaats. Ze hebben zich het laatst laten fotograferen op 20 oktober. Nadien werd het stil rond de voederplaats, de jongen hadden het ouderlijk territorium kennelijk verlaten. We hadden toen al de bedoeling om een dier te vangen en een zender om te doen, maar beslisten om de vallen pas op scherp te zetten als de jongen het gebied verlaten hadden. Met een zenderbereik van maximum 1 km is de kans immers groot dat je eerstejaarsdieren tijdens hun dispersie kwijtgeraakt. Helaas lieten de volwassen dieren zich heel de winter lang niet zien op de vangstplaats...

Jonge boommarters in Sinaai (2009)

Het daaropvolgende vroege voorjaar (2010) heeft stagiair Bram Conings alle potentiële nestbomen in kaart gebracht. Jammer genoeg konden we nergens ook echt een nest vinden. Er waren bovendien opvallend weinig sporen in vergelijking met het voorjaar van 2009.

Deze zomer werden de fotovallen opnieuw in stelling gebracht, in de hoop toch nog jongen te fotograferen. Op 9 juli 2010 werd voor het eerst sinds lang opnieuw een boommarter gefotografeerd op de voeder- en vangplaats, omdat het een dier alleen betrof was het niet mogelijk om zekerheid te hebben over voortplanting. Het contrast met de vele foto's van jongen in 2009 was in elk geval groot. We hebben dan ook een sterk vermoeden dat er dit jaar geen voortplanting is geweest. Met in ons achterhoofd 'beter het risico nemen om toch een jong dier te vangen en een paar weken te volgen dan helemaal niks te volgen' besloten we het er op te wagen en zetten de val op scherp.

Kort daarna was het prijs, op 4 augustus 2010 zat een boommarter in de val. Een tweedejaarswijfje (geboren voorjaar 2009), ondertussen luisterend naar de naam Eufrasie (Eufrasie = ogentroost, een troost voor het oog...). Eufrasie werd uitgerust met een halsbandzender en de dag van de vangst opnieuw vrijgelaten op de vangstplaats. Aan de hand van telemetrie proberen we nu een idee te krijgen van het terreingebruik in dit niet-klassieke en sterk versnipperd boommartergebied. Dat we een tweedejaarswijfje hebben kunnen vangen is een meevaller, want het betekent dat ze gevestigd is.

Eufrasie in val

Eufrasie gevangen!

Eufrasie verdoofd

Eufrasie krijgt halsbandzender om

Aan de randen van het gebied zijn een aantal onverharde wegen (jaagpaden, landdreven,...) waardoor we haar positie perfect kunnen bepalen vanuit een voertuig zonder de minste vorm van verstoring voor het dier. We hoeven zelfs nooit in de bosgebieden zelf te lopen. Deze 'metingen op verre afstand' (oftewel tele-metrie) garanderen een volkomen natuurlijk gedrag dat niet beïnvloed wordt door het dier 'achterna te zitten'.

Ondertussen hebben we een aantal opmerkelijke vaststellingen gedaan. De Moervaart, de ca. 20 m brede waterloop die het bosreservaat Heirnissee scheidt van het privédoein de 'Vettemeers' blijkt geenszins een begrenzing te zijn van het leefgebied van Eufrasie! Zo maakt ze zeer regelmatig uitstapjes van enkele dagen naar de Vettemeers, waarna ze telkens terugkeert naar de Heirnissee. Gezien Eufrasie bijna wekelijks de vaart overzwemt, strekt haar leefgebied zich dus aan beide zijden van de Moervaart uit. Uiteraard is een kleine vaart zonder verharde oevers geen barrière voor dispersie. Maar dat het evenmin een 'logische' begrenzing van het leefgebied van een gevestigde

boomarter is, mag toch wel een verrassing genoemd worden. Wij hadden eerder verwacht dat ze regelmatig de straat zou oversteken naar de bospercelen van vzw Durme. Tot nu toe is dit geen enkele keer voorgevallen. Eufrasie blijkt bovendien van nattigheid te houden. De Heirnisse is op zich al een vochtig tot nat bosgebied, maar haar favoriete perceel is dan nog het natste dat er te vinden is! Het betreft een halfopen moerasruigte met riet- en zeggenvegetaties, hier en daar een solitaire dode populier, afgewisseld met dichte wilgenstruwelen. Ze blijkt ook belangstelling te hebben voor de kanaaldijken van Moervaart en Kanaal van Stekene. De ruigtevegetaties op en langs deze dijken bieden dan ook een rijk gedekte tafel: watervogels en ratten aan de waterzijde en konijnen aan de landzijde. Voorts is het opvallend hoe vaak Eufrasie dagactief is. Van boomarters is inderdaad bekend dat ze, in tegenstelling tot steenmarters, ook dagactief zijn.

Het favoriete perceel van Eufrasie

In de volgende editie van Marternieuws brengen we hopelijk meer over de belevenissen van Eufrasie. Ze heeft alvast geen schrik opgedaan van de val want we hebben ze na haar vangst opnieuw gefotografeerd in de val (die uiteraard niet meer op scherp stond). Dit biedt perspectieven naar volgend voorjaar. Een halsbandzender gaat maar een paar maanden mee maar als we haar een nieuwe zender kunnen aandoen, zullen we hopelijk kunnen vaststellen waar ze haar jongen grootbrengt...

Opnieuw een boommarter doodgereden in Oost-Vlaanderen

Op 18 maart 2010 vond Helga De Plus een doodgereden boommarter in de bebouwde kom van Kalken, deelgemeente van Laarne. Het onfortuinlijke dier werd het elfde exemplaar dat in Vlaanderen werd ingezameld sinds de opstart van het Marternetwerk in 1998. Uit de autopsie bleek dat het om een eerstejaarsmannetje ging (10 of 11 maanden oud). Best mogelijk ging het dus om een dier dat nog op zoek was naar een eigen territorium.

Boommarter ingezameld in Kalken (Foto's Erik Roels)

De vindplaats ligt in vogelvlucht op ongeveer 15 km van de gekende voortplantingsplaats in Sinaai, maar ten opzichte daarvan wel aan de andere kant van de E17. De vergelijking van het keelvlekpatroon van dit verkeersslachtoffer met het keelvlekpatroon van de twee jongen die we in 2009 gefotografeerd hebben in Sinaai maakt het mogelijk om uit te sluiten dat het hier één van deze twee betrof.

Opmerkelijk is echter dat in de bossen rond Berlare (slechts een 3-tal km van de vindplaats) in de periode 2000-2001 meerdere zichtwaarnemingen van levende dieren werden gedaan die door ons als betrouwbaar werden beoordeeld. Mogelijk hebben we hier dus te maken met een tweede voortplantingslocatie. Via fotovallen hoopten we dit te kunnen uitvissen in de zomer (zie verder in deze nieuwsbrief).

Resultaten fotovalsessies 2010: opnieuw boomarter(s) geflitst!

- Retie, Provinciaal domein Prinsenpark (Antwerpen), van 13/07/2010 tot 03/09/2010, 1 fotoval

Op vraag van de terreinbeheerders trokken we deze zomer met een fotoval richting Prinsenpark te Retie. Dit gebied behoort tot één van de vele potentiële boomartergebieden in de Antwerpse Kempen. Bovendien was er in 2001 een zichtwaarneming in het Natuurreservaat De Zegge, daar niet zo ver vandaan. Op 29 juli was het zover: een prachtige boomarter poseerde beeldig voor de camera! Of het hier gaat om eigenlijke vestiging in het Prinsenpark en omgeving, dan wel een mogelijk zwervend en dus slechts tijdelijk aanwezig dier, zal verdere inzet van de camera's moeten uitwijzen.

Gefotografeerde soorten: boomarter, eekhoorn, egel, ree

Boomarter in het Prinsenpark

- Oostkamp/Zedelgem, domein Zorgvliet en natuurreservaat Doeverten (West-Vlaanderen), van 20/01/2010 tot 05/05/2010, 3 fotovalen

In 1999 werd een boomarter ingezameld in Beernem, na deze vondst werden er verspreid over het Brugse houtland een aantal zichtwaarnemingen gemeld, veelal moeilijk te beoordelen of het om boom- dan wel steenarter ging. Zo was er in de zomer van 2006 een nachtelijke zichtwaarneming (met zaklamp) van 2 marters met een gele keelvlak die een boom in vluchtten. Nadat we vorig jaar de streek van Beernem hadden aangedaan waren dit jaar een aantal gebiedjes in Oostkamp en Zedelgem aan de beurt. Reeds op 29 januari registreerden de fotovalen een steenarter in het Natuurpunt-reservaat Doeverten. Ook in het gemeentelijk domein Zorgvliet te Oostkamp werd een steenarter gefotografeerd. Op 26 april werd echter in Doeverten een bijzondere foto genomen... Op de foto zien we in de linkerbovenhoek nog net een zeer donkere en spitse martersnuit die de lucht opsnuift, een stukje van de bef is eveneens zichtbaar en lijkt gelig. Doordat de marter gedraaid stond is nog net een stukje van zijn staart zichtbaar.

De zeer donkere en spitse snuit is typisch voor boommarter. Determinatie op basis van deze foto blijft een precare zaak en het is gevaarlijk om dit als 100% zeker te brandmerken, maar wij gaan toch uit van een zeer grote waarschijnlijkheid dat het effectief een boommarter was! We zijn dan ook van plan om hier volgend jaar opnieuw fotovallen te installeren om zo hopelijk een boommarter mooi centraal in beeld te fotograferen...

Gefotografeerde soorten Zorgvliet: steenmarter, eekhoorn, kat, hond, ree, houtduif, fazant, houtsnip

Gefotografeerde soorten Doeverten: steenmarter, (boom)marter, hond, mens, haas, konijn, vos, eekhoorn, egel, merel, houtduif, houtsnip

(Boom)martersnuit in Doeverten

Steenmarter in Doeverten

Vos in Doeveren

Huiskat in Zorgvliet

- Berlare, Hemelserij (Oost-Vlaanderen), van 27/07/2010 tot 26/11/2010, 1 fotoval

Na het verkeersslachtoffer in Kalken dit voorjaar en enkele oudere betrouwbare zichtwaarnemingen in en rond Berlare, besloten we om een fotoval op te stellen in het natuurreservaat Hemelserij. Voorlopig echter zonder resultaat.

Gefotografeerde soorten: steenmarter, ree, eekhoorn, egel, mens, gaai, fazant, houtduif

Ree in de Hemelserij

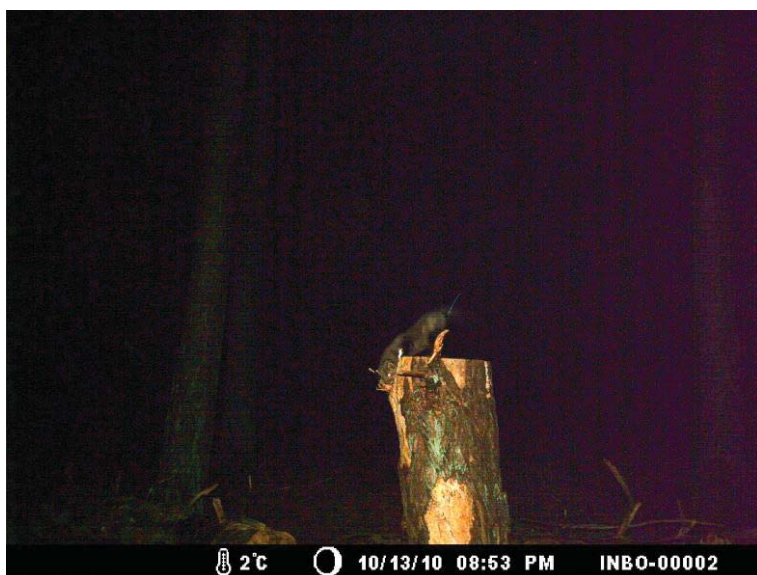
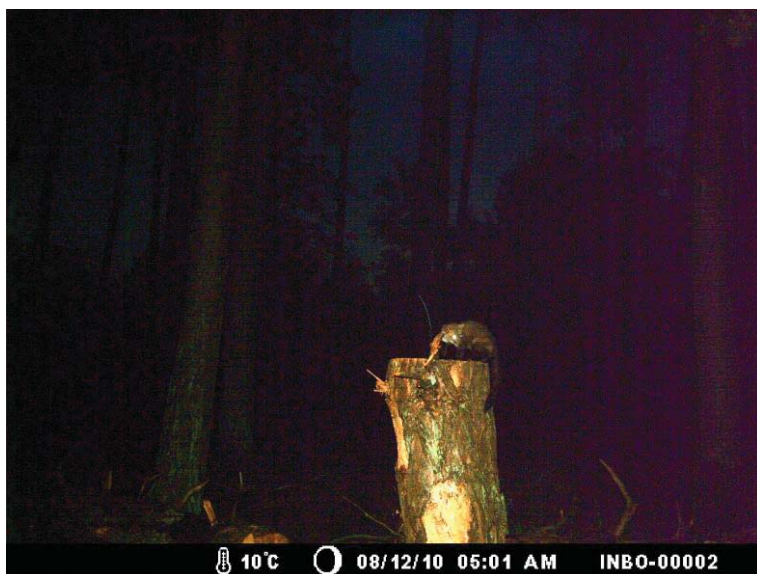

Steenmarter in de Hemelserij

- Bilzen, Munsterbos (Limburg), van 14/07/2010 tot 10/11/2010, 1 fotoval

Op 9 mei 2009 poseerde een marter voor de lens van de infraroodfotoval van Jens Thyssen in Munsterbilzen. Het dier klom op tegen een stam. Infraroodfotovalen hebben het nadeel dat de beelden niet in kleur zijn, waardoor het bij marters niet altijd eenvoudig is om tot op soort te determineren. Op basis van de zwart-wit foto van de opklimmende marter was het niet mogelijk om met zekerheid te zeggen of het een boom- dan wel steenmarter betrof. In de zomer streken we er neer met een fotoval met flits. Het resultaat was een mooie steenmarter maar helaas (nog) geen boommarter.

Gefotografeerde soorten: steenmarter, mens, bosuil

Steenmarter in het Munsterbos

Mens in het Munsterbos

- Oud-Turnhout, Landschap De Liereman (Antwerpen), van 29/07/2010 tot 12/10/2010, 3 fotovallen

Vorig jaar kregen we melding van een waarneming in natuurreserveaat “De Liereman”. Twee vogelkijkers hadden daar een marter zien lopen over een zandweg tijdens hun simultaantelling van nachtzwaluw. De waarnemers waren overtuigd dat ze een boommarter gezien hadden. Geboeid door dit verhaal trokken we deze zomer naar De Liereman met 3 fotovallen. Voorlopig kregen we evenwel nog geen bevestiging van boommarter. Dit jaar werd wel voortplanting van steenmarters vastgesteld, een aantal waarnemers hebben foto's getrokken van jongen die op de wandelpaden zaten.

Gefotografeerde soorten: bunzing, vos, ree, haas, konijn, eekhoorn, egel, schaap, houtsnip, bosuil

Vos in de Liereman

Bunzing in de Liereman

Reebok in de Liereman

Reegeit met kits in de Liereman

Das gevonden in Aarschot

Op dinsdag 28 september 2010 werd ons via diverse kanalen een das gemeld langs de Testeltsesteenweg in de Aarschotse deelgemeente Langdorp (Vlaams-Brabant). Het dier werd door de bewoners van de straat voor het eerst opgemerkt rond 6 uur 's morgens en geraakte rond 17 uur diezelfde dag ingezameld. Al van bij de inzameling werd duidelijk dat dit een bijzonder geval was: de das werd gevonden op de weg, maar met een duidelijke schotwonde. Zoals gebruikelijk bij dit soort gevallen ging dit gepaard met een waterval aan e-mailberichten met bijhorende foto's en vragen. Via deze weg hopen we iedereen te informeren.

De schotwonde werd veroorzaakt door een kogelgeweer. Tijdens de autopsie konden we vaststellen dat de kogel diagonaal door de borstkas en het hart is gegaan, waardoor het hart half opengereten werd. Het is onmogelijk dat het dier na het schot ook maar een halve meter zou verdergekropen hebben. Het kadaver had ook een schedelbreuk, veroorzaakt door overrijding toen het al dood was (nauwelijks enige lokale bloeding). De das werd dus met zekerheid afgeschoten en vervolgens op de weg neergelegd. Waarschijnlijk wou de dader net dat de das gevonden werd. Een geval van provocatie?

Das ingezameld in Aarschot (foto Camiel Michiels)

Vast staat dat dit dier, een eerstejaarsvrouwtje in goede conditie, letterlijk bloedend vers was bij de vondst. Toen wij het dier de dag nadien onder ogen kregen zat het nog vol met allerlei parasieten, onder meer bijtende luizen en vlooien. Dit zijn mobiele parasieten die na de sterfte van hun gastheer vrij snel het lichaam verlaten. Hun aanwezigheid wijst op de versheid van het dode dier bij de vondst. De maag was leeg.

In totaal werden al een 30-tal dassen ingezameld buiten Limburg. Dit is de eerste in die reeks die aangetroffen werd met een schotwonde. In de volgende editie van marternieuws gaan we dieper in op de actuele situatie van de das in Vlaanderen waarbij we een aantal recente vondsten tegen het licht houden.

Wasbeer zoekt vinder!

Deze zomer vond marternetwerk-medewerker Jos Goethuys voor zijn brievenbus te Nieuwrode (deelgemeente van Holsbeek, Vlaams-Brabant) een dode wasbeer. Het dier was niet verpakt, er was geen label met vindplaats en inzameldatum en ook de coördinaten van de vinder-inzamelaar waren nergens te bespeuren.

Via deze weg hopen we alsnog iemand te vinden die meer weet over dit ingezamelde dier. Aarzel dus niet om ons te contacteren! Met een dier zonder gegevens kunnen we immers weinig aanvangen. De enkele Vlaamse wasberen die we tot nog toe geautopseerd hebben, bleken telkens uit gevangenschap ontsnapt. Voorlopig blijven het dus 'individuele' gevallen, voortplanting in het wild werd in Vlaanderen door ons nog niet vastgesteld.

Omdat de Waalse populatie wasberen ondertussen al de Maas is overgestoken (o.a. eigen waarnemingen in de Viroinvallei), is het niet ondenkbaar dat de uitbreiding zich verder zal zetten richting Vlaanderen. Voortplanting van uit gevangenschap afkomstige dieren blijft uiteraard altijd mogelijk.

We willen tot slot nog eens benadrukken dat, naast alle inheemse marterachtigen, elke carnivore exoot (wasbeer, wasbeerhond, stinkdier, Amerikaanse nerts,...) zeker ook welkom is voor onderzoek. Het Marternetwerk vervult zo een zeer welgekomen functie als instrument om mogelijke nieuwe situaties aan het licht te brengen: 'early warning' is precies een nadrukkelijke doelstelling bij de actueel verhoogde aandacht voor het verlies aan biodiversiteit door oprukkende exoten.

Auteurs: Jan Gouwy, Koen Van Den Berge, Filip Berlengee en Dirk Vansevenant
Contact: marternieuws@inbo.be

© Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, 2010
Verantwoordelijke uitgever: Jurgen Tack, Kliniekstraat 25, 1070 Brussel
